

Ali Nejat Ölçen
(1987-1990 HALKEVLERİ GENEL SEKRETERİ)

HALKEVLERİNE GEREKİNİM

**BAĞIMSIZ CUMHURİYET PARTİSİ'NİN
DÜZENLEDİĞİ
19 ŞUBAT 2014 GÜNLÜ TOPLANTIDA
KONUŞMANIN İÇERİĞİ**

HALKEVLERİNİN DOĞUŞU

Mustafa Kemal Atatürk'ün gerçekleştirdiği devrimlerin iki temel özelliği var. Birincil özelliği devrimleri evrim sürecinde, kültürünü yaratarak kurumlaştırmış olmasıdır. Bu iki özelliği bir araya getirebilmiş bir başka devrime uygarlık tarihi tanık olmuş değil.

Sovyetler Birliği, Çarlık Rusya'sının kültürünü yadıydı, fakat kendi ideolojilerinin kültürünü yaratamadılar. O yüzden,75 yılda yıkıma uğradı. Ne Pushkin gibi bir şair ne de Dostoyevsky, Turgeniyev, Nikolayevic Tolstoy, gibi romancı yaratamadılar. Ünlü öykücü Cengiz Aytmatov ise onlardan değil, bizlerden biri. Bolshoy Theater ile övünemezler, Çarlık Rusyası'nındır o ünlü sanatsal kurum.

Sovyet Devrimi gerçekleşirken dünyaya gelen ve 1972 yılında Nobel ödülü alan Soljenitsin ise 1974'de 52 yaşındayken ülkeden sınır dışı edildi. Sovyet Rusya, çağın değişimine ve de özelleştirmeye kapalı, sosyalizmin kültürünü de yaratamadan yaşlanarak yıkıma uğradı.

Oysa, Mustafa Kemal, öğretisinin kültürünü yarattığı içindir ki, tüm karşı devrim çabalarına karşın, toplumu kucaklayan kültürünü yok edemediler O kültürünün kurumlarını çökerttiler fakat o çökeltinin içindeki kültürünü ulusun bağrından söküp atamadılar.

Mısır'lı bir Tarihçinin dilimize çevrilen "İslam Düşünce Tarihi" adlı kitabından bir alıntıyı sizlerle paylaşmak istiyorum:

Kitabının yazarı M. M. Şerif diyor ki;

Devletler doğar ve ölürler, fakat kültürleri, farklı dalgaların karışığı sular gibi hiçbir zaman organizmalar gibi doğup ölmezler. Eski Yunan, devlet

olarak öldü, fakat ölümden sonra büyük bir Yunan kültürü dünyaya yayıldı ve hala Avrupa kültürü'nün içinde yaşamaktadır.

(Kaynak: M. M. Şerif, İslam Düşüncesi Tarihi, cilt 1; Türkçe baskının editörü: Mustafa Armağan, İnsan Yay. İstanbul,1990,s.20)

Mustafa Kemal Atatürk, Osmanlının enkazı üzerinde çağdaş bir devleti kültürüyle birlikte yaratmıştır: Misak-ı Milli sınırları içinde devletin kuşattığı ulusumuz, tarihini bilmeli, öğrenmeliydi. Türk Tarih Kurumu o nedenle kuruldu. Eğer Hammer olmasaydı bizler Osmanlı tarihini öğrenemeyecektik. Çünkü Osmanlı son 300 yıl kendi tarihini yaşamamış Batı'nın ona yaşattığı tarihin altında ezilerek kendi kendisini dış borç yükü altında yok oluşa sürüklemiştir.

Ulusumuzun Osmanlı'nın yasakladığı kendi dili Türkçe'yi öğrenmeliydi. Türk Dil Kurumu o amaçla kuruldu.

Yalnızca Şeyhülislam'ın denetiminde Camide bir araya gelebilen ve başka mekanlarda bir araya gelmesi yasaklanan ümmet, uluslaşmalı bir araya gelebilirdi. 19 Şubat 1932 günü "Halk Fırkası Genel Sekreteri" Recep Peker ile Dr. Reşit Galip'in yaptığı konuşmalar kuruluş amacını açıklayan önemli belgelerdir. Genel Sekreter Recep Peker Halkevlerinin kuruluş amacını o gün şöyle açıklamıştı:

Bu asırda millileşmek için, milletçe kitleleşmek için, mektep tahsilinin yanında ve ondan sonra mutlaka halk terbiyesi yapmak halkı bir arada ve birlikte çalıştırmak esasının kurulması lazımdır. Gençlik mütemediyen yetişen ve yetiştiren bir çağışmanın içinde yaşatılmalıdır.

Bu konuşmasında önemli iki noktaya değinmekteydi O: Anadolu'muz insanı birbiriyle ilişki kurabilmeli ve ortak kültürünün ürünlerini sergileyip geliştirmeliydi. Ümmetin uluslaşması ancak böyle sağlanabilecekti. Halkevlerinde bir araya gelen gençlerimiz yetişecekler ve kendilerinden sonra gelenleri de yetiştireceklerdi.

Cumhuriyetimizin kuşattığı ulus sanayileşebilirse, ancak o zaman kendi yazgısının kendi emeği ile biçimleneceğini öğrenecekti. Sanayileşemedikçe, emperyalizme karşı kendisini nasıl savunabilirdi. Kırsal alan gençleri sanayi ürünleri olan çimento, demir, cam, toprak, kum çakıl, kireç, harç, beton ve beton- yer ile tanışmalı, bunları kullanarak üç boyutlu bir yapıyı ortaya çıkarabilmeliydi. **Köy Enstitüleri** bu amaçla kuruldu. Öylelikle, kırsal alan gençleri kendi emeği ve o emekten doğan bilgi birikimiyle kendisinin gerçekleştirdiği Okul adındaki üç boyutlu yapıda, ud ile, keman ile flüt ile, resim ile birlikte bir arada ortaklaşa beceri edinmeliydi. Kendi kişiliğinin kendisine ait olduğunu kavraması, doğacak sanayinin içinde yer alabilmesini sağlayarak Anadolu'da başlayacak olan sanayileşme devriminin öncülüğünü üstlenecekti Köy Enstitüleri.

Köy Enstitüleri'ni eğitim içinde iş, iş içinde eğitim olarak tanımlamak gerekli olsa bile eksik kalır. Anadolu, Köy Enstitüleri aracılığıyla tarım toplumundan sanayi toplumuna dönüşüm sürecini yaşamaya başlayacaktı.

Özetlediğim bu 4 kurum, **Kemalist devrimlerin** halkla birlikte halkın içinde doğmasını sağlayacak öncü kuruluşlar oldular. Sanayileşme kültürü böyle doğacak ve emperyalizme karşı Mustafa Kemal Atatürk'ün yarattığı ulusal bilinç kendisini korumanın araç-

larına böyle sahip çıkabilecekti. Bu 4 temel kurum, “Ulus Devlet”i yaratan öncü kuruluşlar oldular.

Özetle:

- .**Türk Tarih Kurumu**’nun öğretisiyle Tarihimizi tanıtmamız
- .**Türk Dil Kurumu**’nun bulgularıyla Türkçe düşünmeyi öğrenmemiz,
- .**Halkevleri**nde bir araya gelerek ortak ulusal kültürü yaratmamız,
- .**Köy Enstitüleri** ile sanayi sektörünün araş gereç ve ürünleriyle tanışmamız, gereklidi.

Çağdaşlaşmanın temeli bu 4 kurumu, uluslaşmanın aynı zamanda 4 boyutunu bir arada, kendi tarihimizi, kendi dilimizi, kendi kültürümüzü ve kendi sanayimizi yaratmanın öncüleri oldular, birbirlerini tamamlayan bir bütün oluşturdular.

Halkevleri’ne gereksinimi Mustafa Kemal, 1921 yılında TBMM’de yaptığı konuşmasında şu sözleriyle betimlemişti:

*Ulusal egemenliği yansıtan Hükümet’tir.
Bizim Hükümetimizi tanımlamak gerekirse,
halk hükümetidir..*

O nedenledir ki, TBMM’nin 99’uncu birleşiminde (18.11.1920) bu sözünün gereğini **“Halkçılık Programı”** ile Meclisin kararına sundu. Halk, bir araya gelerek birbirlerini tanıyıp ilişki kurmalıydı. Halk’ı bir araya getiren evleri olmalıydı. O nedenle 1930 yılında Samsuna 2. gelişinde gençlere şunları söylemişti:

*Demokrasinin ne olduğunu halka anlatmak, bilhas-
sa sizin vazifenizdir. Halkçılığın ne olduğunu, e-
saslarını, neden ibaret bulunduğunu halkçıların
halka ne gibi vazifeler deruhte etmek mecburiye-
tinde kalacaklarını madde madde izah etmek lâ-
zımdır. Cumhuriyeti, onun icaplarını yüksek sesle
anlatın. Cumhuriyet prensiplerini sevdiniz. (Kay-
nak: Türk Yurdu dergisi, 1930, s.37).*

Başbakan İsmet İnönü de 19 Şubat 1932 günü Halk-
evleri'nin açılışında amacın ne olduğunu şu sözle-
riyle açıklayacaktı:

*Silah kuvvetinden, her türlü cebir ve madde kuvve-
tinden daha müessir olan nokta, bizim itikadımıza
göre Halkevleri gibi müesseselerdir. Fikirlerle bü-
tün millet içinde, millî hayatın kazanacağı bera-
berlik, yükseklik ve sağlamlıktır. Her silahtan üs-
tün olan budur.*

Halk Fırkası Genel Sekreteri Recep Peker de o gün
Halkevlerinin işlevini şöyle özetlemiş:

*Milliyetçilik için, milletçe kitleselleşmek için mek-
tep tahsilinin yanında ve ondan sonra da mutlaka
halk terbiyesi yapmak, halkı bir arada birlikte ça-
lıştırmak esaslarının kurulması lâzımdır, demişti.*

Osmanlı devletinde halk günde beş kez ancak Ca-
mi'de imamın denetimi altında namaz kılarak bir araya
gelebilmekteydi. İslam'da her gün beş kez topluca
namaz kılmak koşul olmamasına karşın, Osmanlı
devleti, kendi güvenliği için, günde beş kez halkı na-
maz bahanesiyle gözetim altında tutuyordu. Cami dı-
şında halkın bir araya gelmesi olanağı öylelikle
önlendi. (Not: Hûd Suresinin 114. Ayetinde “gündü-
zün iki tarafında gecenin yakın saatında namaz kıl”

hükmü dışında 5 vakit namaz kılınması koşuluna rastlanmaz.)

Ümmet kültürünün yerine ulusal kültür Halkodalarında yaratılacaktı. 1932 yılında ilk kez 14 adet Halkevi kuruldu ve hızla gelişti. O sayı 1935'te 55'e 1940'ta 279'a yükseldi. Gerçekten Halkın okulu olmuştu Halkevleri. Örneğin 1935'te kitap sayısı 39 386'ya yükselmiş ve 160 573 kişi kitap okumuştur. 1941'de kitap sayısının 419 250'ye çıktığını ve 2 461 818 kişinin (nüfusun %20'sinin) kitap okuduğunu görüyoruz. Kitap başına okur sayısı Ankara'da 1, Konya'da 4 İstanbul'da 6 iken Bitlis'te bu oran 29, Kayseri'de 14'e ulaşmıştı. İstanbul'da 1 kitabı 6 kişi okurken Bitlis'te 29 kişi okumaktaydı. Anadolu'nun okumaya öğrenmeye susamışlığının göstergesiydi bu. Bir gün gelecek; Anadolu'nun okuyup düşünmesini önleyecekti, kolay yönetmek için adı demokrasi olan parti.

1932 yılında Halkevleri kurulur kurulmaz 14 Halkevinde 500 konferans gerçekleştirildi.1940'ta 379 Halkevinde konferans sayısı 5000'e yükseldi. 1933'te 350 müzik şöleni düzenlenirken 1940'ta 1200 müzik şöleni düzenlendi. Halkevleri kendi, sanatçısını kendisi yaratmayı başarmıştı. Ne var ki *karşı devrim pusuda bekliyordu.*

Karakol Olan Halkevi

1952'nin bir kış günü, Sivas'ta Tren yolculuğu sona erdiğinde Tokat üzerinden Niksar'a gidebilmek için ertesi günü beklemek gerekiyordu. Halkevi, kentin dışında kâgir tek katlı bir binadaydı ve taş döşemeli koridorun ucunda soldaki geniş oda kütüphaneydi. Metal çerçeveli gözlüğünün üzerinden bakan yaşlı, ince yüzlü kişi elini uzatır, "*Bu kitabı oku..*" derdi

bu dizeleri yazan genç adama. 1938 sonrası her yaz ve kış okul tatilinde zamanını Niksar'da geçiren bu genç adamı tanıyordu Kütüphane yöneticisi ve O'nun hangi kitabı okuyacağına kendisi karar veriyordu.

-Ali Nejat efendi bu kitabı oku.

Aralarında konuya merak birliği oluşmuştu.1952'nin o kış ayında Ali Nejat kullanmaya başladığı gözlüğün buğulu camı ile çevreyi göremeden kendisini kitaplıkta bulmuş ve masaya yaklaştığında.

-Bugün bana hangi kitabı vereceksin, demişti.

-Ne kitabı lan, ben mi verecem git al, sözülle irkildi. Camları buğulu gözlüğünü çıkardı ve yanlış geldiği kanısıyla,

-Halkevleri, diye mırıldandı.

-Bura karakol şimdi.

İçeriye çağırdığı kahve rengi çul giysili adama bağırdı:

-Bu adam kitapları alacak, götür onu.

Kahverenkli çul elbiseli adamla alt kata indiler. Elinde kürek vardı adamın ve ağaç kabuğundan örülü kocaman sele. Bodrumda binlerce kitap yığılıydı. Kitapları kürekle seleye doldurup yakılması için götüren şoför yamağı sanmışlardı Ali Nejat'ı!

6.8.1951günü TBMM'nin 109'uncu birleşiminde Halk evlerinin kapatılmasını öngören yasa tasarısı görüşülmeye başlandı. CHP Genel Başkanı **İsmet İnönü** konuşmasında: ***Bu tasarı, hukuk prensiplerine, insan haklarına, Cumhuriyetin itibarına kastetmektedir,*** demiş ve şunları vurgulamıştı:

Halkevleri, bu memleketin büyük bir ihtiyacına cevap veriyordu. Vatandaşları ayırıcı değil birleşti-

rici bir kültür birliği içinde yetiştiriyordu. Toplanma yeri, mütevazı kütüphanesi ile her türlü içtimai hizmetleriyle güzel sanatlar terbiyesi için bir merkez oluyordu... Toplu hayata yzyillardır alışmamış cemiyetimiz için, kadın erkek konferans, konser ve aile toplantılarına olanak vermiştir... Halkevlerinin lağvı yersiz, haksız bir yıkımdır.

Gerçekten Halkevlerinin kapatılmasıyla yetinilmemiş 12 Eylül 1980 günü de düşmanca saldırıya uğramıştı. Kitapları toplatılmış, yok edilmiş, araç-gereçleri ve binaları tahrip edilmişti. Fotoęraflar, bu saldırıların vahşetini kanıtlıyor.

Halkevleri Kapatılmamış, Saldırıya Uğramıştı.

Halkevleri ve Köy Enstitüleri eğer karşı devrimin gazabına uğramasaydı, ülkemizde bugünkü kültür yozlaşması söz konusu olmaz ve siyasal iktidarların üyelerinden kimileri TBMM'nin kapısından içeri giremez ve girebilenler de ancak bulaşıkçı olurlardı.

12 Eylül 1980 Kenan Evren darbesi sonucu,

Ulus'taki Halkevi merkezi tahrip edildi.

Halkevleri Genel Merkezinin servis aracı da saldırıdan payını almıştı

Ulusta otopark yapımı için Halkevleri
Genel Merkez binası yıkılmıştı!

Eşyalar ve Atatürk fotoğrafı parçalanmıştı.

Halkevi Genel Merkezindeki kitapların durumu

Zonduldak-Kilimli Halkevi de tahrip edilmiřti.
1987'de o halkevini bu durumda teslim alabildik.

Fotoęraflar: Ali Nejat ölçen